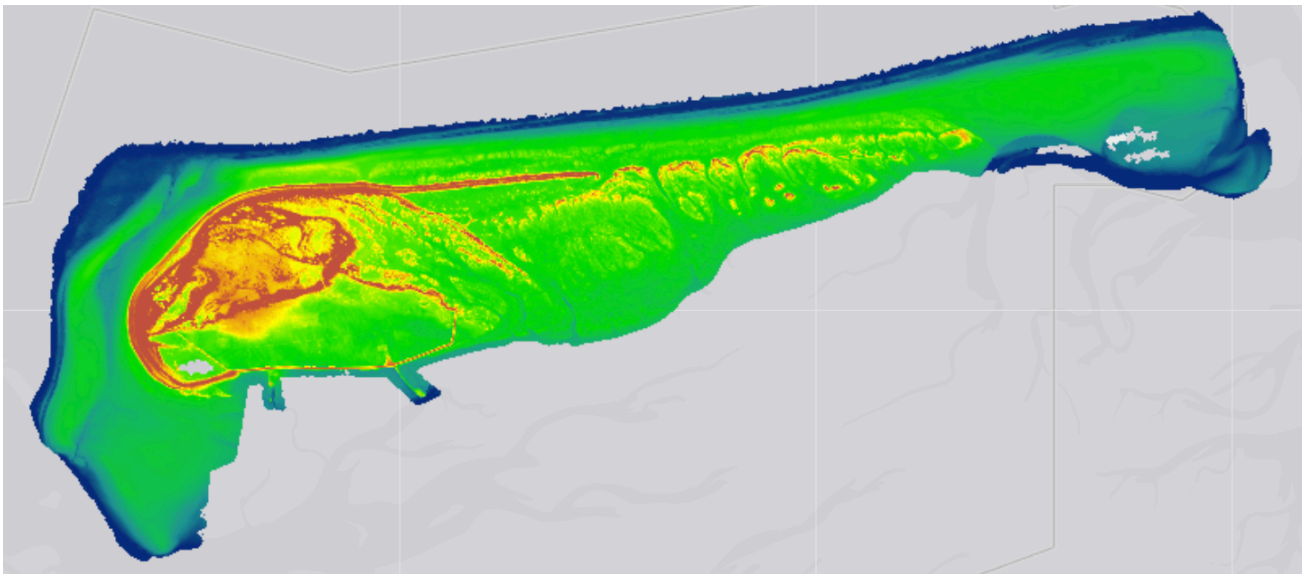
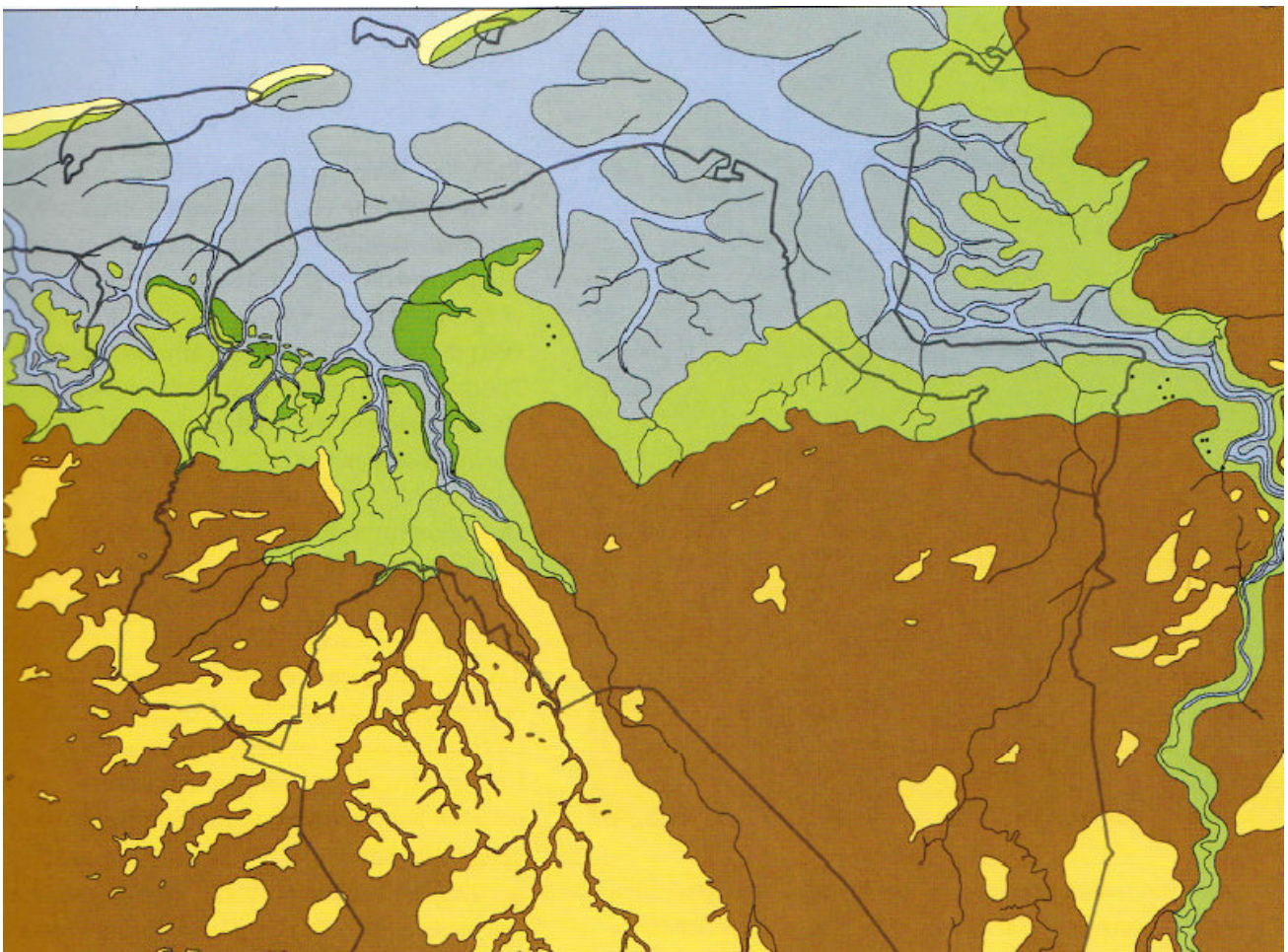

Infobestand Schiermonnikoog.

Hoogtekaart Schiermonnikoog. Rood is hooggelegen en blauw is laaggelegen grond.

Toelichting op de kaarten van vorige pagina.

Op de eerste kaart zijn de hoogte verschillen tussen de duinen en het achterliggend land goed zichtbaar. Op de 2e kaart wordt wel heel duidelijk hoever het eiland reeds is opgeschoven naar het oosten. Op de kaart door archeologen gemaakt zijn tevens de contouren van het huidige eiland ingetekend. Met een kwinkslag zouden we ook kunnen zeggen dat het eiland ook zelf aan het pelgrimeren is.

Ontstaan Waddengebied

Voor het ontstaan van het Waddengebied moeten we terug naar de laatste ijstijd, 45.000 jaar geleden. Tijdens deze ijstijd was al het water van de Noordzee vastgelegd in gletsjers. Daardoor was de zeespiegel veel lager dan hij nu is. Het gletsjerijs bereikte onze huidige kustlijn niet; de toenmalige kustlijn lag tientallen kilometers ten noorden van de huidige Waddeneilanden.

Aan het eind van de ijstijd begonnen de gletsjers te smelten en steeg de zeespiegel snel. Ongeveer 9.000 jaar geleden ontstond het Kanaal tussen Frankrijk en Engeland. Sindsdien stromen twee grote vloedstromen tweemaal daags de Noordzee in, een vanuit het zuiden en een vanuit het noorden.

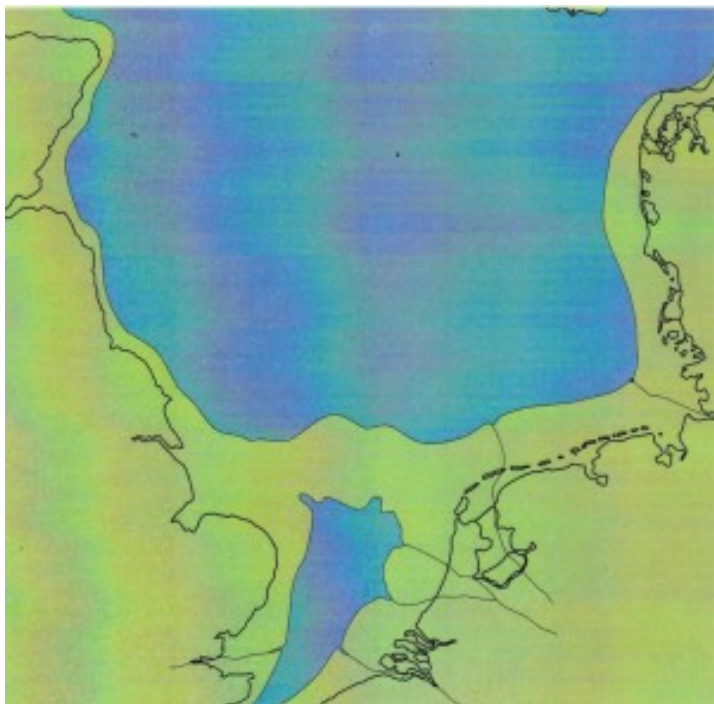

Rond 6.000 jaar geleden lag de zeespiegel nog maar 5 meter lager dan het huidige niveau. De krachten van de twee vloedstromen uit het zuiden en het noorden zorgden voor een soort bulldozereffect op het zand in de Noordzee. Er ontstond een lange rij zandbanken, een zogenaamde strandwal. Uiteindelijk brak de strandwal op verschillende plekken door. Het achterliggende veengebied stroomde vol met zout water en de Waddenzee was geboren. Er ontstond een uitgebreid netwerk van kwelders en moerassen en allerlei grote en kleine eilanden. Een zware stormvloed in 1362 zorgde ervoor dat Dollard en de Zuiderzee ontstonden.

Ook na 1362 veranderde er nog veel in het gebied. Eilanden werden groter of kleiner, of verdwenen zelfs helemaal in de golven. Ook de mens speelde een rol: de Zuiderzee en de Lauwerszee werden afgesloten en aan de kust werden kweldergebieden ingepolderd, de zogenaamde landaanwinningen.

Wandelend eiland

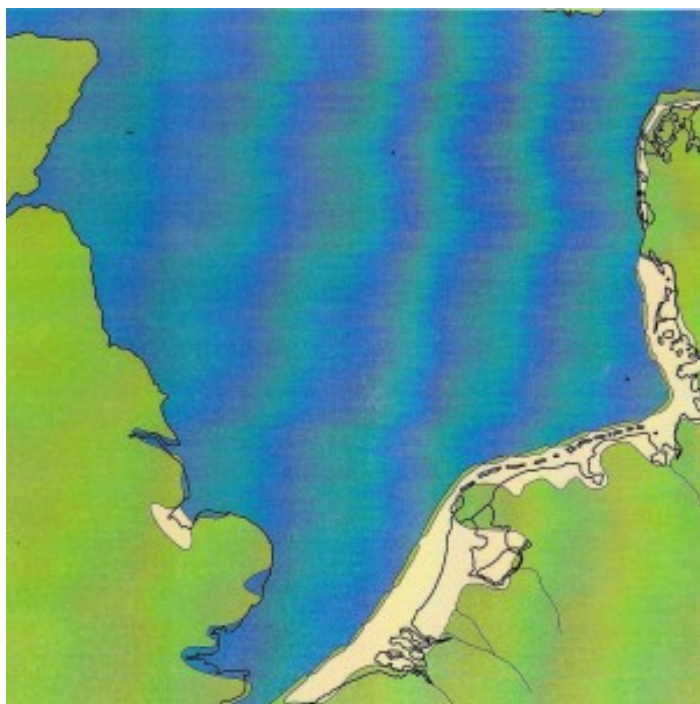
Ook Schiermonnikoog is in de loop der jaren flink veranderd. Zoals alle Waddeneilanden wandelde Schiermonnikoog in oostelijke richting. Aan de westkant is in het verleden veel grond weggeslagen. Hierdoor ging in de achttiende eeuw het dorp Westerburen verloren.

De eilanders hebben ook zelf pogingen gedaan om grip te krijgen op het eiland. Zo is aan de noordkant van het eiland een stuifdijk aangelegd om aangroei van het eiland te bevorderen.

Op dit moment groeit Schiermonnikoog nog altijd aan de oostkant. Zo sterk zelfs dat de punt van het eiland op Gronings grondgebied terechtgekomen is! In 2005 is daarom de grens tussen Groningen en Fryslân aangepast, zodat Schiermonnikoog weer helemaal in Fryslân ligt.

(Bron website Nationaal Park Schiermonnikoog.

In de middeleeuwen was Schiermonnikoog een uithof (of anders genoemd:voorwerk of abdijhoeve) van het cisterciënzerklooster Claercamp uit Rinsumageest bij Dokkum, een van de kloosters in Friesland. De monniken van het klooster, die land indijkten, droegen grijze pijen. Zo ontstond de naam: schier betekent grijs, en oog is etymologisch hetzelfde als ei in eiland. Ter herinnering aan de monniken is in 1961 in het dorp een standbeeld van een monnik, "De Schiere Monnik", geplaatst, gemaakt door Martin van Waning. Het is in

het licht van de geschiedenis nu wel zeer opmerkelijk dat de “schiere monniken” nu weer terug zijn op het eiland.

De naam Schiermonnikoog wordt voor het eerst genoemd in 1440 in een akte (van Philips van Bourgondië). In 1580 werd Friesland protestants. Het klooster verloor alle bezittingen, en Schiermonnikoog werd onderdeel van het gewest Friesland. Het gewest verkocht het eiland wegens geldgebrek, en tussen 1638 en 1945 was Schiermonnikoog daardoor weer particulier eigendom. De familie Stachouwer bezat het eiland van 1640[2] tot 1859. Catharina Maria Stachouwer was tussen 1741 en 1761 voor twee derde eigenaar van het eiland. Zij liet zich Freule van Schiermonnikoog noemen. Haar eigenzinnige optreden bracht haar in aanvaring met de plaatselijke bevolking, en tot tweemaal toe riep zij bescherming van de Staten van Friesland in.

Van 1859 tot 1893 was het eiland bezit van de Hagenaar John Eric Banck. Deze liet een nieuwe waddendijk aanleggen en liet de duinen beplanten met helmgras om zandverstuivingen tegen te gaan. De Duitse graaf Berthold Hartwig Arthur Graf von Bernstorff, lid van de familie Von Bernstorff, kocht het eiland in 1893 voor 200.000 gulden. Hij liet naaldbossen aanleggen voor de houtproductie. Toen hij in 1939 overleed, erfde zijn zoon Bechtold Eugen graaf von Bernstorff het eiland.

Sinds 2019 leven er in het voormalige landhuis Rijsbergen, dat is omgedoopt naar Klooster Schiermonnikoog weer monniken op het eiland, nadat ze Abdij Sion bij Diepenveen hebben verlaten.

Geografie.

Schiermonnikoog grenst ten noorden aan de Noordzee, en ten zuiden aan de Waddenzee. Ten westen ligt Ameland en ten oosten Rottumerplaat en de zandplaat Balg. De totale lengte is 18 km en de totale lengte van de fietspaden is 30 km.

Het eiland schuift door afkalving en aanslibbing steeds verder naar het oosten. Anno 2005 lag het oostelijk deel van het eiland op dezelfde locatie als het westen van het vergane eiland Bosch.

Op Schiermonnikoog ligt dijkkring 1. Deze bestaat uit de waddendijk, de Westerduinen, Noorderduinen en Kooiduinen. De acceptabele normfrequentie voor overstromingen binnen deze dijkkring is vastgesteld op eens in de tweeduizend jaar. Uitgaande van de situatie eind 2013 is het overstromingsrisico opnieuw geanalyseerd, waaruit bleek dat de overstromingskans voor deze dijkkring eens in de 350 jaar is. De laatste dijkdoorbraak vond plaats tijdens de stormvloed van 1962. De in de 2e wereldoorlog gebouwde bunker Wassermann, onderdeel van de Atlantikwall, staat op het hoogste punt van het eiland (20 meter). Ter vergelijking: Vlieland met 45 meter (het Vuurboetsduin), heeft het hoogste punt van de Nederlandse eilanden, Sylt met 52 meter kent het hoogste punt van alle eilanden in het waddengebied van Nederland, Duitsland en Denemarken.

Bancks Polder Schiermonnikoog

Schiermonnikoog kent zeven boerderijen, allen gelegen in de Bancks Polder. Met de aanleg van de zeedijk in 1859, door dhr. John. E. Banck, veranderde een oorspronkelijk stuk kwelder in het huidige polderlandschap. De zoete grond werd geschikt voor landbouw en zo ontwikkelden de boeren hun veeteeltbedrijven.

Weidevogels

De landbouwgrond is in het voorjaar en de zomer voor veel weidevogels een favoriete plek en ook overwinterende ganzen weten de Bancks Polder te vinden. Vrijwilligers van de Natuur- en Vogelwacht Schiermonnikoog spannen zich in samenwerking met de boeren in voor de bescherming van deze weidevogels. Zij helpen onder meer bij het markeren van de nesten in het voorjaar, zodat de boeren er omheen kunnen maaien. Ook worden er nestbeschermers geplaatst om de eieren tegen het vee te beschermen. De Banckspolder is geen onderdeel van het [Nationaal Park Schiermonnikoog](#) en valt dus niet onder het beheer van Natuurmonumenten.

Kwelder

De kwelders van [Nationaal Park Schiermonnikoog](#) liggen aan de Oostelijke Wadkant van het eiland. Op de uitgestrekte Oosterkwelder heeft de wind vrij spel en met hoge vloten staat de kwelder grotendeels onder water.

Kwelders ontstaan door 'verlanding' van de Wadbodem. Slikplaten worden steeds hoger dankzij slib dat door

de vloed is meegevoerd en door groeiende algen en kwelderplanten die ook weer slib vasthouden. Diepe slenken doorsnijden het kweldergebied en voeren het zee- en regenwater van de kwelder af. De kwelder kent een overgang van zout naar zoet water.

Op de dagelijks door zeewater overspoelde delen van de kwelder, groeien zoutminnende pionierplanten als Zeekraal en Slijkgras. De hogere delen van de kwelder overstromen alleen bij hoge vloed. Daar groeien planten als Lamsoor, Zeealsem en Engels Gras.

De grote Oosterkwelder is grotendeels na 1850 ontstaan. De huidige polder was vroeger ook kwelder, maar door de aanleg van de zeedijk is dit gebied zoet geworden, en daarmee geschikt voor landbouw. Op de plaats van de Westerplas lag tot 1964 de Westerkwelder, tot ook daar zanddijken zijn aangelegd. Sinds die tijd ontstaat tussen de jachthaven en het Rif een kleine nieuwe kwelder: het Aanwas.

Aan de Zuidkant van de zeedijk ligt het **Wad**. Deze slibachtige zeebodem is zeer voedselrijk waardoor er veel vissoorten, garnalen en krabben gehuisvest zijn.

Wadden.

Aan de zuidkant van **Nationaal Park Schiermonnikoog** ligt bij laagwater een uitgestrekte Wadvlakte.

Tweemaal per etmaal staan deze slik- en zandplaten droog en tweemaal per etmaal overstromt de vloed ze. Het opkomende water voert zand, slib en ander drijvend materiaal mee vanuit de Noordzee. Doordat een deel van dit materiaal bij afgaand water in de Waddenzee achterblijft, worden de platen groter en hoger. De slikkerige bodem van de Waddenzee heeft een zilte geur. Toch is hij rijk aan voedsel voor garnalen, krabben en allerlei vissoorten. Zo ver het oog reikt zijn bruine sliertjes op het wad zichtbaar; uitwerpselen van de wadpier. En ook veel schelpen voelen zich thuis op het wad, zoals kokkels, nonnetjes, slijkgapers, mosselen en Japanse oesters.

Al dit leven trekt massaal vogels aan, waardoor er regelmatig grote wolken van duizenden vogels boven het wad heen en weer vliegen. En ook de zeehond komt veelvuldig voor op het wad, en is met name bij laagwater goed op de banken te zien. De stand van hoog- en laagwater kunt u terugvinden in de [getijdentabel](#).

De weidevogels en overwinterende ganzen rusten graag even uit in de polder. De landbouwgrond van de boeren op Schiermonnikoog is hier goed geschikt voor.

Duinen Schiermonnikoog

In **Nationaal Park Schiermonnikoog** bevinden de duinen zich langs de Noordzeekust. Door de eeuwen heen is duinvorming ontstaan doordat water en wind zand aanvoeren dat neerdaalt in de luwte van gras en helm. Ook ontstaan sommige duinen door actief natuurbeheer; door de aanplant van helmgras en takkenschermen. In de duinvalleien bloeien Parnassia, Strandduizendguldenkruid en verschillende soorten Orchideeën. Het is in de duinen goed te zien dat elke plantensoort eigen eisen aan zijn leefomgeving stelt. Dieper in de duinen - waar de invloed van zout water en zeewind afneemt - verandert de begroeiing.

In de binnenste, oudste duinen speelt ook mee dat het regenwater in de loop van de eeuwen de kalk uit het zand van die duinen weg heeft gespoeld. Kalkminnende planten als duindoorn hebben hier plaats moeten maken voor met name mossen. Door de zon en de wind is ook de variatie in plantengroei op de noord- en zuidhellingen goed zichtbaar.

Het is opvallend dat de duinen steeds verder begroeid raken, doordat het aantal grazende konijnen afneemt. Goed nieuws voor de vogels, want de duinen zijn enorm vogelrijk.

Besdragende struiken als Meidoorn, Duindoorn, Vlier en Braam bieden veel zangvogels voedsel en beschutting. Van de twee belangrijkste roofvogelsoorten van het eiland is de Bruine Kiekendief het meest te zien boven rietmoerassen, de Blauwe Kiekendief in de duinen.

Strand Schiermonnikoog

De uitgestrekte stranden van het **Nationaal Park Schiermonnikoog** worden tot de breedste van Europa gerekend. De zandbanken die voor de ondiepe Noordzeekust ontstaan, verplaatsen zich in de richting van het eiland en groeien vast aan het strand, zodat het strand nóg breder wordt. Ook behoort het strand van Schiermonnikoog al jaren achter elkaar tot de 10 mooiste stranden van Nederland.

De afgelopen jaren zijn er talloze kleine duintjes op het Noordzeestrand ontstaan. Sommige zijn begroeid met Biestarwegras, Helmgras of Melkkruid. Op enkele duintjes beginnen zelfs Duindoorns te groeien; een bewijs dat ze nauwelijks meer door de zee overspoeld worden.

Op zanderige plekken zijn Zeemelkdistel en Zeeraket niet zeldzaam. Zeeraket bloeit in de zomer met witte tot

paarse bloemen die bij mooi weer naar violieren geuren. Op meer slikkerige plekken valt de roodpaarse Kattenstaart op. Inmiddels zijn op het strand zelfs al de eerste Orchideeën gesignaleerd.

De Balg

Een wandeling naar het meest Oostelijke stukje strand van het eiland - de Balg - is een geweldige onderneming. De tocht naar deze enorme zandplaat van ongeveer 2 kilometer breed wordt wel steeds langer, omdat het eiland aan de Oostkant groeit.

De Balg is een van de jongste natuurgebieden van Nederland. Maar één of twee plantensoorten houden het vol in deze woeste wereld van stuivend zand. De Balg staat tijdens stormen volledig onder water, waarna de zee van alles achterlaat. Hierdoor is dit de beste plek op het eiland om schelpen te zoeken. Ook om zeehonden te spotten is de Balg de aangewezen plek.

Het strand is de uitgelezen plek om [Nationaal Park Schiermonnikoog](#) actief te ervaren. Afhankelijk van de kracht en de richting van de wind is langs de waterlijn van alles te vinden, zoals schelpen, goudkammetjes, wieren en soms zelfs zeesterren.

De ondiepe kust maakt de Noordzee een mooie plek om in te zwemmen. Het deel van het strand voor [Strandpaviljoen de Marlijn](#) tussen Paal 6 en Paal 7, is in het hoogseizoen bewaakt (7 juli tot 31 augustus 2018). De [lifeguards](#) van de KNRM houden een oogje in het zeil en waarschuwen bij gevaarlijke stromingen en wind door middel van het hijsen van bepaalde vlaggen. Bij de diverse strandovergangen zijn borden geplaatst waarop u duidelijk kunt lezen wat wel of niet is toegestaan op het betreffende stuk strand. Er is naakt-recreatie op het strand alleen niet tussen Paal 2 en Paal 7.

Westerplas met vogelkijkhut

Ten Zuidwesten van het dorp Schiermonnikoog ligt de Westerplas. Vroeger heette dit gebied de Westerkwelder en had de zee er vrij spel. In 1964 werd de kwelder ingedijkt. Het vochtige gebied werd zo onbereikbaar voor het zeewater dat het langzaam zoet werd. Nu is de Westerplas het belangrijkste zoetwatergebied van het eiland.

Vanwege het zoete water is de plas zeer in trek bij watervogels. Bijna alle Nederlandse eendensoorten komen er voor, samen met bijvoorbeeld Lepelaars, Futen, Meerkoeten en Meeuwen. In de brede rietkragen huizen diverse soorten schuwe rietvogels, waarvan de mysterieuze roerdomp misschien wel de meest bijzondere is. Maar ook veel zangvogels als Barmsijs, Blauwborst en Rietgors zijn hier te vinden. De vochtige grasveldjes rond de Westerplas zijn beroemd onder liefhebbers van paddestoelen en wilde planten.

In 2008 is de [vogelkijkhut](#) aan de Westerplas in gebruik genomen, verkregen dankzij de NCRV-verkiezing '[Mooiste plek van Nederland](#)'. De hut - die midden in het water staat - heeft een zeer open karakter. Hierdoor komen vogels tot onder de hut en heeft u prachtig zicht op de vliegende eilandgasten. Deze vogelkijkhut is rolstoeltoegankelijk.

Ook voor de bewoners en bezoekers van Schiermonnikoog is de Westerplas van belang. Een groot gedeelte van het drinkwater op Schiermonnikoog wordt namelijk in de omgeving van de Westerplas gewonnen. Vanaf het voorjaar kleuren de duinvalleien rondom de Westerplas door de verschillende [planten](#), o.a. de Orchidee (diverse soorten), het Hondsviooltje en het Lamsoor.

Klooster.

Het Cisterciënzer Klooster is gevestigd in de voormalige Hotel Rijsbergen.

'De herberg is opgebouwd met hout afkomstig van aangespoelde schepen. Overal zie je delen van masten en scheepshuiden terug wat het heel bijzonder maakt. Daarbij heeft het pand in de afgelopen eeuwen vele functies gehad van een school tot voor kort dus een herberg.

Het landhuis Rijsbergen (ook De Borch) werd in 1757 gebouwd door Tjarda van Starckenborch Stachouwer, heer van Rijsbergen, de toenmalige eigenaar van het eiland Schiermonnikoog. Het oorspronkelijk verblijf van de familie Stachouwer lag in het dorpje Westerburen, dat in de loop der tijd in de zee is verdwenen. De familie Stachouwer nam het initiatief tot het verplaatsen van de nederzetting op Schiermonnikoog in oostelijke richting. De door hen gebouwde residentie werd ook door hun opvolgers, respectievelijk John Eric Banck (van 1859 tot 1892) en graaf Berthold von Bernstorff (van 1892 tot 1945), als hun officiële verblijfplaats op Schiermonnikoog gebruikt. Banck gaf het gebouw in 1860 een nieuw neoclassicistisch uiterlijk.

Na de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw omgebouwd tot jeugdherberg. De accommodatie maakte deel uit van de toenmalige Nederlandse Jeugdherberg Centrale (NJHC).

Als Herberg Rijsbergen was het gebouw van 1992 tot 2019 een van de hotelaccommodaties van Schiermonnikoog.

In februari 2018 werd bekend dat Rijsbergen is aangekocht door de cisterciënzer monniken. Na een verbouwing is het klooster op 28 februari 2021 geopend en ingezegend door Ron van den Hout, bisschop van het bisdom Groningen-Leeuwarden. Tot aan de reformatie waren er op het eiland 'Schiere monniken' gevestigd in een uithof van het cisterciënzerklooster Abdij van Klaarkamp uit Rinsumageest.

Cisterciënzer Kloosterorde.

De cisterciënzers vinden hun oorsprong in 1098, toen de abt Robert – een Bourgondisch edelman – zijn klooster in Molesmes verliet om samen met twaalf monniken een nieuw klooster te stichten in Cîteaux in Bourgondië. Dertig jaar eerder werd hij reeds abt van verschillende gemeenschappen. In 1074 werd hij hoofd van een groep kluizenaars van Colan. Een jaar later werd hij de abt van Molesme. Tussen 1090 en 1093 had Robert de Abdij van Molesme reeds verlaten, om zich opnieuw bij een groep kluizenaars aan te sluiten. In 1098 kwam hij ertoe opnieuw een abdij op te richten.

Deze nieuwe orde was een reactie op het feit dat de Regel van Benedictus steeds slechter werd nageleefd in de Franse benedictijnenkloosters, vooral in de Abdij van Cluny. Naar de Latijnse vorm van de plaatsnaam Cîteaux – Cistercium – werden de leden van de orde cisterciënzers genoemd.

In de periode 1110 tot 1115 ontstaan de eerste dochterabdiën.

Elke abdij had een eigen inspraak, maar door het generaal kapittel – een jaarlijkse algemene vergadering – was er wel een sterk centralistisch systeem.

Een van de dochterkloosters van Cîteaux was Clairvaux, waar in 1115 een jonge Bourgondische edelman, Bernardus van Fontaines, die drie jaar tevoren met een groep jonge familieleden was ingetreden, tot abt werd gekozen. Als Bernard van Clairvaux werd hij een toonaangevende geestelijke. De cisterciënzers worden dan ook soms bernardijnen genoemd, en de cisterciënzerinnen bernardinnen.

Bij de dood van Bernard van Clairvaux in 1153 telde de orde al meer dan driehonderd kloosters, die meestal waren gevestigd in onherbergzame streken, waar men leefde onder grote ontberingen. Die geweldige expansie borg echter de kiem van verval in zich en na 1300 kwam een moeilijke tijd. De vrouwen namen echter de fakkel over en de 13e eeuw werd de Gouden Eeuw van de monialen (= vrouwelijke ordeleden).

Aan het einde van de 12e eeuw vonden de eerste stichtingen van cisterciënzerkloosters in Nederland plaats.

Rond 1160 werd het klooster Klaarkamp bij Rinsumageest gesticht, omstreeks 1188 kwam er een dochterklooster bij Bolsward, het latere Bloemkamp. Later volgde Aduard (1192).

Economische organisatie van de cisterciënzerklooster.

De monniken moeten niet zelf instaan voor de bewerking van de gronden: 'ad haec exercenda, nutrienda, conservanda, seu prope seu longe grangias habere possumus per conversos custodiendas et procurandas'. De orde kent met andere woorden een speciaal systeem van grangia's (ook wel uithoven of voorwerken: grote kloosterboerderijen of abdijsheides) waar lekenbroeders op te werk gesteld worden. Deze grangia zijn sterk gebaseerd op het systeem van dominantie en overheersing, soms werden gewoon hele dorpen – die eigendom werden van de Cisterciënzer door schenkingen – gedwongen zich naar de cisterciënzers te schikken, een soort van verplichte conversie. Naast de conversen werden ook vaak seizoenarbeiders aangetrokken.

Het systeem van lekenbroeders was er nog niet bij de eerste abdiën. Het systeem van de grangia duikt voor het eerst op in de elfde eeuw, in de Italiaanse cisterciënzerkloosters. Het fenomeen ontstaat ook vlug in Frankrijk en Engeland – het tweede land waar de Cisterciënzers zich wisten te vestigen na Italië. Er zijn echter veel regionale verschillen op te merken. De lekenbroeders van Cîteaux waren bijvoorbeeld legaal onderworpen aan de abt van Cîteaux, terwijl in Grandmontines de lekenbroeders controle hadden over de eigendommen. In Oost-Europa zien we meer een systeem van lijfeigenen ontstaan.

Lekenbroeders kwamen – net zoals de cisterciënzermonniken – pas op latere leeftijd in een klooster terecht.